

*Дульський О. Л.,
доктор філософії в галузі права,
Заслужений юрист України, адвокат*

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ЗМАГАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Анотація. Наукову статтю присвячено дослідженню реалізації засади змагальності під час збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Кожна із засад кримінального провадження регулює певну його сторону, їх дотримання сторонами кримінального провадження забезпечує виконання завдань кримінального провадження. Не менш важливу роль в цій системі відіграє така засада як змагальність, яка виявляється, зокрема, у рівності сторін під час збирання ними доказів. Збирання доказів є одним із ключових елементів доказування, що полягає в пошуку тих фактичних даних, які можуть свідчити про об'єктивність всього кримінального провадження. Розуміння сутності цієї засади під час збирання доказів у кримінальному провадженні розв'язує питання справедливого та об'єктивного судового провадження.

У статті проаналізовано різні думки вчених щодо визначення змісту засади змагальності у кримінальному провадженні. Звернено увагу на законодавчі норми, які регулюють це питання. Виділено елементи засади змагальності кримінального процесу. Висвітлено практику ЄСПЛ щодо поширення цієї засади на етапі досудового розслідування, а саме процес збирання доказів. Наведено позиції науковців щодо вираження цього принципу на етапі досудового розслідування та безпосередньо під час збирання доказів.

Зроблено висновок, що, врегульовуючи та удосконалюючи процесуальну рівність сторін кримінального провадження щодо збирання доказів під час досудового розслідування, потрібно одразу прогнозувати наслідки надання різнозначних повноважень стороні захисту, які є у окремих суб'єктів сторони обвинувачення. Очевидно, що наділення такими повноваженнями окремих суб'єктів сторони захисту (захисників) призведе до порушення загальної концепції кримінального провадження і змішування функцій, що перетворить сторону захисту на так званій «суб'єкт розслідування», що є недоцільним.

Підкреслено, що на перший погляд сторона обвинувачена наділена ширшими повноваженнями щодо збирання доказів. Однак, саме уповноважені особи сторони обвинувачення можуть реалізовувати функцію примусу. У свою чергу, сторона захисту може її реалізувати лише через окремих суб'єктів сторони обвинувачення (ініціювання проведення процесуальних дій) та в окремих випадках слідчого судді. Ненадання примусових функцій окремим суб'єктам сторони захисту «компенсується» уже під час судового розгляду, де сторона захисту може представити свої фактичні дані суду, вказувати на помилки досудового розслідування та реалізовувати інші функції.

Тому, сутність принципу змагальності кримінального процесу під час збирання доказів сторонами кримінального провадження виявляється у їх рівних правах на знаходження та витребування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження.

Ключові слова: витребування, отримання, практика Європейського суду з прав людини, принцип, захисник, слідчий.

Постановка проблеми. Після прийняття Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (КПК України) було змінено підхід до визначення окремих засад кримінального провадження, зокрема і змагальності. Дія цієї засади наразі поширюється не лише на судове провадження, а і на стадію досудового розслідування, що є правильним кроком законодавця з метою забезпечення гарантування всіх прав та свобод учасників кримінального провадження з самого його початку. Закріплення в законодавстві такого змісту засади та її дотримання нині сприяє процесу євроінтеграції України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні існує чимало досліджень, які направлені на визначення сутності та реалізації цієї засади на всіх стадіях кримінального провадження. Цій проблематиці присвятили свої роботи такі вчені, як В.О. Гринюк [1], С.О. Ковальчук [2], К.Є. Лисекнікова [3], В.Т. Маляренко [4], О.О. Мохонько [5], М.О. Ноздріна [6], В.В. Рогальська [7] та інші. Проте, слід продовжити напрацювання у даному напрямі. Зокрема, поза увагою досліджень крізь призму засади змагальності кримінального провадження залишився такий елемент доказування як збирання доказів, що і зумовило проведення дослідження з представленої тематики.

Мета статті. Метою статті є визначення сутності засади змагальності під час збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування поняття засади «змагальність» є умовним, адже ст. 22 КПК України визначає її назву як: «Змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості».

Загальний зміст цього принципу визначений у ст. 22 КПК України та означає, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Окрім цього, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України [7]. Відповідні положення вказаного правового акту, на перший погляд, висвітлюють лише кримінальний процесуальний аспект засади змагальності кримінального провадження. Водночас їх тлумачення є ширшим та охоплює і криміналістичну площину цього принципу, яка виявляється в тому, що: 1) як сторона обвинувачення, так і сторона захисту

може мати власні версії під час кримінального провадження, які можуть бути як подібними, так і відмінними; 2) результат збирання фактичних даних залежить від умілої реалізації способів збирання доказів обома сторонами, використання даних криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, а також враховуючи знання з криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Ці три елементи криміналістичного забезпечення (тактика, техніка, методика) сприяють ефективній практичній діяльності уповноважених осіб з метою розкриття кримінальних правопорушень. Унікальністю цих елементів є те, що їх можна розглядати як у науковому, так і практичному змісті, що полягає як у створенні наукового підґрунтя застосовуваних прийомів, засобів та методів, так і формуванні практичних рекомендацій щодо їх застосування [8, с. 71].

Л.Р. Грицаєнко зазначає, що змагальність – це така побудова судочинства на основі виділення протилежних функцій обвинувачення та захисту, виконання їх різними органами і особами, які відокремлені від суду та наділені рівними правами для відстоювання своїх тверджень, а незалежному суду належить керівництво судовим процесом, активне дослідження обставин справи і вирішення її по суті [9, с. 190].

Як зауважують І. Зубач та І. Циліорик, наразі розповсюджена така наукова думка, що під принципом змагальності прийнято розуміти такий стан судочинства, який забезпечує два основні елементи під час його здійснення: чіткий розподіл повноважень між сторонами та процесуальна рівність сторін під час розгляду, які вони реалізують перед незалежним та неупередженим судом [10, с. 133].

Своєю чергою, В.М. Тертишник визначає змагальність як побудову процесу, за якою зацікавлені сторони, підозрюваний, сторони обвинувачення та захисту, потерпілий та представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають рівні можливості для пошуку істини й обстоювання своїх тверджень та інтересів спростування чи тверджень інших учасників процесу або оскарження дій, рішень чи тверджень іншої сторони, функція обвинувачення й захисту відокремлені від правосуддя і розслідування, підозрюваний та обвинувачений можуть здійснювати свій захист як самостійно, маючи всі права щодо представлення та дослідження доказів, так і за допомогою захисника, правосуддя здійснюється судом із дотриманням принципу гласності й інших засад судочинства [11, с. 71]. Водночас, вбачаємо доцільним висловити уточнення, адже твердження: «функція обвинувачення ... відокремлена від правосуддя і розслідування» вимагає пояснення. Зрозуміло, що не для всіх суб'єктів, які представляють сторону обвинувачення, притаманна функція розслідування. Вона належить окремим уповноваженим особам (слідчий (ст. 40 КПК України), дізнавач (ст. 40-1 КПК України), керівник органу досудового розслідування (ст. 39 КПК України), керівник органу дізнання (ст. 39-1 КПК України), прокурор (ст. 36 КПК України), детектив (ст. 38 КПК України)), що впливає з їх повноважень.

Аналіз ст. 22 КПК України свідчить про те, що засада змагальності у кримінальному провадженні включає в себе певні елементи. І. Зубач та І. Циліорик визначають їх такими: 1) наявність сторони обвинувачення та сторони захисту; 2) наявність закріплених процесуальних засобів діяльності сторони обвинувачення та сторони захисту; 3) наявність та чітке відокрем-

лення функцій державного обвинувачення, захисту та судового розгляду та наявність суду [10, с. 133]. Однак, третій елемент, визначений авторами, не може включати в себе поряд із функціями державного обвинувачення, захисту та судового розгляду ще й наявність суду, адже функція судового розгляду вже передбачає в собі наявність суду. Суд і реалізація функції правосуддя є окремим елементом у діяльності суб'єкта, який створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків (ч. 6 ст. 22 КПК України).

Доцільно звернути увагу на те, що зміст ст. 22 КПК України свідчить, що його дія поширюється лише на сторони кримінального провадження і суд. Водночас, з ч. 1 ст. 93 та ст. 64-1 КПК України випливає, що такий суб'єкт як представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, уповноважений збирати докази та є учасником кримінального провадження (п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України), але не є стороною кримінального провадження (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України). Тому, засада змагальності не поширюється на вказаний суб'єкт, що викликає питання щодо необхідності нормативно-правового врегулювання даного питання.

Проаналізувавши ст. 22 КПК України та праці вчених, можемо виокремити такі елементи змагальності як: 1) наявність сторін кримінального провадження (сторона обвинувачення та сторона захисту); 2) можливість обстоювання кожною стороною своїх правових позицій, які можуть бути як подібними, так і відмінними; 3) реалізація способів збирання доказів, що передбачені Кримінальним процесуальним законодавством України; 4) рівність прав сторін кримінального провадження на збирання та подання суду фактичних даних, що можуть бути доказами; 5) неможливість покладання під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду на один і той самий орган чи службову особу; 6) чітке розмежування прав та обов'язків сторін кримінального провадження; 7) забезпечення судом умов для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання ними процесуальних обов'язків.

Окрім цього, зважаючи на нинішнє законодавство України, що уповноважені особи у своїй діяльності повинні керуватися Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколами до неї (Конвенція), згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, а також практикою Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що стосується рішень як проти України, так і проти інших держав [12, с. 97], то ж вважаємо за необхідне розглянути рішення ЄСПЛ, які тлумачать засаду змагальності кримінального процесу.

Значна частина тлумачень ЄСПЛ засади змагальності стосується саме діяльності національного суду. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ за справою «Джеват Соїлас проти Туреччини» від 23 вересня 2014 року (заява № 17362/03) суд зауважив, що «право на судовий розгляд за принципом змагальності означає в кримінальній справі, що сторонам обвинувачення і захисту має бути надана можливість ознайомитися із зауваженнями та доказами, наданими іншою стороною, і відповісти на них» [13].

З цього приводу Ю.І. Кицан зауважив, що практика ЄСПЛ не визначає доцільність розширення сфери дії згаданого принципу на стадію досудового розслідування кримінального провадження, а також не йдеться і про цю стадію у ч. 1 ст. 6, п. «б», «с» та «д» ч. 3 ст. 6 Конвенції [14, с. 119].

Не можна погодитись із такою думкою, оскільки, сам ЄСПЛ у своїх рішеннях, зокрема у справі «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 року (заява № 16404/03), зауважував, що «хоча основна мета статті 6 Конвенції стосовно розгляду кримінальних справ полягає в забезпеченні справедливого судового розгляду судом, це не означає, що ця стаття не стосується досудового провадження» [15]. Після чого ЄСПЛ додав, що «вимоги цієї статті (зокрема пункту 3) Конвенції можуть також бути застосовними ще до того, як справу направлено на розгляд суду, якщо – і тією мірою, якою – недотримання таких вимог на самому початку може серйозно позначитися на справедливості судового розгляду. Спосіб застосування пункту 1 і пункту 3(с) статті 6 на етапі досудового слідства залежить від особливостей відповідного провадження та обставин конкретної справи» [15].

У рішенні ЄСПЛ за справою «Жогло проти України» (заява № 17988/02 від 24 квітня 2008 року) було, зокрема, зазначено застосування цього принципу під час досудового розслідування. ЄСПЛ ствердив, що «...за деяких обставин необхідність посилення на показання, дані на стадії досудового слідства, може бути виправданою. Якщо обвинуваченому була надана відповідна та належна можливість заперечувати такі показання – або під час їх надання, або на пізнішому етапі – прийнятність їх як доказів, як така, не суперечить вимогам пунктів 1 та 3 (d) статті 6» [16]. З цього приводу досить слушно зазначив В.В. Гвоздюк, що підозрюваний на етапі досудового розслідування має право спростувати показання, надані проти нього свідками. Після чого навів приклади, слідчий чи прокурор можуть оголосити показання свідків підозрюваному, а він, своєю чергою, може їх спростувати, також можна провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Окрім цього, ним було уточнено, що здебільшого таке право підозрюваний використовує на етапі судового провадження. Але, якщо на цьому етапі не вдалося забезпечити присутність свідків й органи державної влади доклали для цього всіх зусиль, можна використати в обґрунтуванні обвинувачення показання, отримані на етапі досудового розслідування, але в тому випадку, якщо: 1) було дотримано таке право на цьому етапі; 2) коли такі показання свідків, які сторона захисту не мала можливості спростувати, не відіграли виключної або вирішальної ролі в обґрунтуванні обвинувального вироку [17, с. 27–28].

Як слушно зауважив В.О. Гринюк, засада змагальності поширює свою дію лише на сторони кримінального провадження, які наділені повноваженнями щодо отримання доказів та їх використання для обґрунтування своїх процесуальних рішень [18, с. 182].

Згідно з п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України сторонами кримінального провадження з боку обвинувачення є слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК України; з боку захисту – підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники [7].

Таким чином, необхідно визначити, якими способами сторони кримінального провадження здобувають фактичні дані, що в подальшому можуть стати доказами, та в чому суть елемента доказування «збирання доказів».

Відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України. А згідно з ч. 3 ст. 93 КПК України сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів [7].

Щодо тлумачення поняття збирання доказів, то нині існує багато думок науковців, проте ми вважаємо, що збирання доказів сторонами кримінального провадження являє собою пізнавальну діяльність уповноважених на це суб'єктів, яка полягає у знаходженні, сприйнятті, витребуванні, а також вилученні, збереженні, фіксації (стосується окремих уповноважених осіб) фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та враховуючи практику ЄСПЛ.

Доцільно зазначити, що більшість науковців переконані, що принцип змагальності на досудовому етапі, включаючи і процес збирання доказів, між сторонами кримінального провадження належним чином не гарантовано. Наприклад, В.Г. Гончаренко, В.Т. Нор та М.Є. Шумило стверджують, що закріплене в ч. 3 ст. 93 КПК України право сторони захисту збирати докази шляхом витребування та отримання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок тощо у більшості випадків його реалізації належним чином не забезпечене примусом виконання [19].

В.О. Гринюк також зауважив на незабезпеченні рівності під час досудового розслідування та висвітлив наступні ознаки отримання доказів стороною обвинувачення: 1) наявність владних повноважень на отримання доказів; 2) дії, які спрямовані на отримання доказів, носять активний діяльнісний характер; 3) на сторону обвинувачення покладено обов'язок збирання доказів у досудовому розслідуванні; 4) можуть супроводжуватись тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина; 5) в окремих випадках існує можливість застосування заходів примусу. Після чого науковець наголосив на відсутності таких рис у сторони захисту [18, с. 183].

Окрім цього, перевага сторони обвинувачення над стороною захисту виражається і в тому, що остання також частково позбавлена права здійснювати допит свідка під час досудового

розслідування. За загальним правилом, допит свідка під час досудового розслідування може здійснювати лише сторона обвинувачення. Своєю чергою, сторона захисту має право отримувати від учасників кримінального провадження та інших осіб за їхньою згодою лише пояснення, які, відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК України, не є джерелом доказів. Таке право є умовним, адже залежить від волі опитуваних осіб і, на відміну від аналогічного права сторони обвинувачення, нічим не гарантується [20, с. 172; 21].

Зважаючи на такі факти, М. Г. Щербаковський та Л. П. Щербаковська пропонують закріпити на законодавчому рівні процесуальну процедуру, що аналогічна процедурі проведення слідчих (розшукових) дій. Вони аргументують це тим, що така процедура дозволить гарантувати допустимість отриманих захисником доказів. Зокрема, ними пропонується дозволити захиснику виявляти, вилучати, оглядати предмети і документи, отримувати відомості від осіб та процесуально оформлювати це протоколом за аналогією до слідчих (розшукових) дій, який підписуватиметься захисником, усіма учасниками й посвідчуватиметься печаткою захисника [22, с. 329]. Водночас, з цього приводу варто погодитись із В. В. Бажанюком, який зауважив на відмінності завдань сторін у кримінальному провадженні. Після чого ствердив, що наділенням сторони захисту правом проведення процесуальних дій (виявлення, вилучення, проведення огляду предметів і документів тощо) у неї з'явиться можливість діяти на випередження і першою заволодіти об'єктами експертного дослідження з негативними перспективами для сторони обвинувачення. Також додав, що не виключається і можливість фактичного блокування досудового розслідування, а тому вбачається неприйнятним надання права сторони захисту самостійного проведення фактично паралельних слідчих (розшукових) дій, у тому числі і самостійного проведення експертизи [23, с. 142].

Висновки. Таким чином, врегульовуючи та удосконалюючи процесуальну рівність сторін кримінального провадження щодо збирання доказів під час досудового розслідування, потрібно одразу прогнозувати наслідки надання рівнозначних повноважень сторони захисту, які є у окремих суб'єктів сторони обвинувачення. Очевидно, що наділення такими повноваженнями окремих суб'єктів сторони захисту (захисників) призведе до порушення загальної концепції кримінального провадження і змішування функцій, що перетворить сторону захисту на так званій «суб'єкт розслідування», що є недоцільним.

Дійсно, на перший погляд, сторона обвинувачення наділена ширшими повноваженнями щодо збирання доказів. Однак, слід зауважити, що саме уповноважені особи сторони обвинувачення можуть реалізувати функцію примусу. У свою чергу, сторона захисту може її реалізувати лише через окремих суб'єктів сторони обвинувачення (ініціювання проведення процесуальних дій) та в окремих випадках слідчого судді. Ненадання примусових функцій окремим суб'єктам сторони захисту «компенсується» уже під час судового розгляду, де сторона захисту може представити свої фактичні дані суду, вказувати на помилки досудового розслідування та реалізувати інші функції.

Тому, сутність принципу змагальності кримінального процесу під час збирання доказів сторонами кримінального провадження виявляється у їх рівних правах на знаходження та витребування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження.

Література:

1. Гринюк В.О. Змагальність сторін як передумова незалежності суду. *Право і суспільство*. 2012. Вип. № 6. С. 196–201.
2. Ковальчук С.О. Здійснення захисту у кримінальних справах на засадах змагальності та диспозитивності: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Івано-Франківськ, 2007. 222 с.
3. Лисенкова К.С. Принцип змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 249 с.
4. Малиренко В.Т. Змагальність сторін у кримінальному судочинстві. *Вісник прокуратури*. 2003. № 1. С. 15–21.
5. Мохонько О.О. Реалізація принципу змагальності сторін при застосуванні заходів процесуального примусу на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 197 с.
6. Ноздріна М.О. Диспозитивність як елемент принципу змагальності у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 203 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів: монографія. Вінниця : Мілан-ЛТД, 2017. 492 с.
9. Грицаєнко Л. Р. Змагальність, диспозитивність, рівність сторін – принципи кримінального процесу України. *Держава і право*. 2009. Вип. 44. С. 188–194. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/10139>.
10. Зубач І., Циліорик І. Втілення принципу змагальності як запорука повноцінної реалізації функції захисту у сучасному кримінальному судочинстві. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. № 2. 2015. С. 131–135.
11. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 16-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2020. 1088 с.
12. Чорноус Ю. М., Гвоздюк В. В. Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1 (19). 2020. С. 95–101. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20013/1/document%20%2810%29.pdf>.
13. Справа «Джеват Сойсал проти Туреччини» (Case of cevato soysal v. Turkey) (заява № 17362/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 верес. 2014 р. Страсбург. 17 с. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-146403>.
14. Кицан Ю. І. Реалізація засади змагальності сторін на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 17. Т. 2. С. 119–121.
15. Справа «Шабельник проти України» (заява № 16404/03): рішення Європейського суду з прав людини від 19 лют. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457#Text.
16. Справа «Жогло проти України» (заява № 17988/02): рішення Європейського суду з прав людини від 24 квіт. 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_402#Text.
17. Гвоздюк В. В. Врахування практики Європейського суду з прав людини під час допиту підозрюваного. *Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 23 квіт. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 27–28.
18. Гринюк В. О. Забезпечення змагальності щодо отримання доказів під час досудового розслідування. *Адвокатура: минуле та сучасність* : матеріали V Міжнар. наук. конф. (14 листоп. 2015 р., м. Одеса). Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Юридична література, 2015. С. 182–184. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23116>.

19. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. коментар / за заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
20. Дяков В. Проблеми реалізації принципу змагальності у кримінальному процесі. *Підприємство, господарство і право*. 2016. С. 169–175.
21. Шиба І. О. Принцип змагальності за КПК України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 19 (2'2013). С. 1–6.
22. Щербаковский М. Г., Щербаковская Л. П. Состязательные начала привлечения эксперта в уголовном судопроизводстве Украины. *Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С. 326–331.
23. Бажанюк В. В. Про змагальність сторін у проведенні судової експертизи. *Правовий часопис Донбасу*. № 1 (78). 2022. С. 139–145.

Dulskyi O. Implementation of the principle of competition during the collection of evidence by parties to criminal proceedings

Summary. The scientific article is devoted to the study of the implementation of the principle of competition during the collection of evidence by parties to criminal proceedings.

Each of the principles of criminal proceedings regulates a certain aspect of it, their observance by the parties of criminal proceedings ensures the implementation of the tasks of criminal proceedings. An equally important role in this system is played by the principle of competitiveness, which is manifested in particular in the equality of the parties during their collection of evidence. Gathering evidence is one of the key elements of proof, which consists in finding those factual data that can testify to the objectivity of the whole criminal proceedings. Understanding the essence of this principle during the collection of evidence in criminal proceedings solves the problem of a fair and objective trial.

The article analyzes different opinions of scientists regarding the definition of the content of the principle of competition in criminal proceedings. Special attention is paid

to the legislative norms that regulate this issue. The elements of the principle of competitiveness of the criminal process are identified. The practice of the ECHR regarding the extension of this principle to the stage of pre-trial investigation, namely the process of gathering evidence, is highlighted. The positions of scientists regarding the expression of this principle at the stage of pre-trial investigation and directly during the collection of evidence are given.

It was concluded that regulating and improving the procedural equality of the parties to criminal proceedings regarding the collection of evidence during the pre-trial investigation, it is necessary to immediately predict the consequences of granting equal powers to the defense, which are available to individual subjects of the prosecution. It is obvious that granting such powers to individual subjects of the defense (defense counsel) will lead to a violation of the general concept of criminal proceedings and mixing of functions, which will turn the defense into a so-called "subject of investigation", which is not appropriate.

It is emphasized that seemingly, the accused party is endowed with wider powers regarding the collection of evidence. However, it is the authorized persons of the prosecution party who can implement the function of coercion. In turn, the defense can implement it only through individual subjects of the prosecution (initiation of procedural actions) and in some cases an examining magistrate. Failure to provide coercive functions to certain subjects of the defense side is "compensated" already during the trial, where the defense side can present its factual data to the court, point out errors of the pre-trial investigation and perform other functions.

Therefore, the essence of the principle of adversariality of the criminal process during the collection of evidence by the parties to the criminal proceedings is revealed in their equal rights to search and demand factual data that are important for the criminal proceedings.

Key words: claim, receiving, practice of the European Court of Human Rights, principle, defender, investigator.